

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ БОЖХОНА
ҚЎМИТАСИ
БОЖХОНА
ИНСТИТУТИ**

**“ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ
ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИ ДОИРАСИДА
ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ
ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ”**

**мавзусида республика илмий-амалий анжумани материаллари
тўплами**

Сборник материалов научно-практической конференции на тему

**“АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА”**

Тошкент шаҳри, 2019 йил, 24 апрель

асосий сабаби ушбу давлатлар иқтисодиётининг ташқи таъсирларга ўта сезувчан эканлигидир. Ўзбекистонда 2014 йил якунларига кўра 2,25 млрд. АҚШ доллариغا яқин, 2015 йилда эса 2,4 млрд. АҚШ доллари тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар киритилгани ва бу кўрсаткич йилдан-йилга яхшиланиб бораётгани диққатга сазовор. Демак тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни ўзлаштиришда ҳар томонлама ўйлаб, уларнинг миллий иқтисодий стратегиямизга ҳамоҳанг равишда олиб боришимиз керак экан.

*A.S. Zikriyoyev, TDIU Jahon iqtisodiyoti kafedrasida o'qituvchisi,
S. Aliyev, TDIU Korporativ boshqaruv fakultetining 1-bosqich, MO-75 guruhi talabasi*

TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi jahon mamlakatlari orasida o'z nufuzini oshirib bormoqda. Bunga asosiy sabab davlatimizning mustaqil bo'lganligidir. Mustaqillikka erishilgan vaqtdan boshlab, O'zbekiston xorijiy davlatlar bilan iqtisodiy aloqalarni yo'lga qo'ydi va tashqi savdo munosabatlarida eksport va importga ko'proq e'tibor qaratdi. Xususan, birinchi Prezidentimiz I.A. Karimov tashabbusni o'z qo'liga oldi va bu mamlakatimiz rivojlanishiga keskin burilish bo'ldi. Tashqi savdo siyosatini O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar agentligi amalga oshiradi.

Tashqi savdo “O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy faoliyati to'g'risida” (1991-yil 14-iyun), “Valutani tartibga solish to'g'risida” (1993-yil 7-may), “Davlat bojxona xizmati to'g'risida”gi (1997-yil 29-avgust) qonunlari, “Bojxona kodeksi” (1997-yil 27-dekabr) va shunga o'xshash boshqa qonun va qarorlar, me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solinadi⁷⁴. Davlatlar o'rtasida tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishda Jahon Savdo Tashkiloti muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy siyosati aniq belgilangan maqsadlar va ularni amalga oshirishga qaratilgan asosiy tadbirlarni o'z ichiga oladi:

⁷⁴ www.stat.uz

birinchidan, respublika milliy iqtisodiyotining kuchli eksport bo'g'inini tashkil etuvchi va uni jahon bozorida munosib o'ringa ega bo'lishini ta'minlovchi sohalarini aniqlash; ikkinchidan, iqtisodiyotning eksport bo'g'inida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash usullaridan keng foydalanish. Bu usullar quyidagilardan iborat:

- eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni kengaytirish uchun imtiyozli foizlar bo'yicha ko'p muddatli kreditlar ajratish, mo'ljallangan investitsiyalarni sug'urtalash;

- eksport qiluvchilarga milliy ishlab chiqarish va uning xorijiy raqobatchilar ishlab chiqarishi xarajatlari o'rtasidagi farqni qoplash;

- davlat tomonidan respublikaga ilg'or texnologiyalar, tajribalar, bilimlarning kirib kelishiga subsidiyalar ajratish;

- eksport va importni litsenziyalash yoki chetga mol chiqarishga va chetdan uni olib kelishga ruxsatnomalar berish;

- ishlab chiqarish jarayonida qatnashuvchi, xorijdan keltiriladigan xomashyo va materiallar, asbob uskunalar va jihozlar ulushini bosqichma-bosqich *kamaytirish va hokazo*.

Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy siyosat milliy valutani mustahkamlash va uni boshqa valutilarga erkin almashuvini ta'minlashni, ichki narxlarni jahon bozori narxlariga yaqinlashtirish maqsadida baholar islohotini tugallashni, tashqi iqtisodiy faoliyatning me'yoriy va huquqiy asoslarini xalqaro talablar darajasiga yetkazishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyat ikki yo'nalishda olib borilmoqda: birinchidan, sobiq ittifoqdosh respublikalar bilan; ikkinchidan, respublika ilgari bevosita o'zaro munosabatlarda bo'lmagan xorijiy davlatlar bilan.

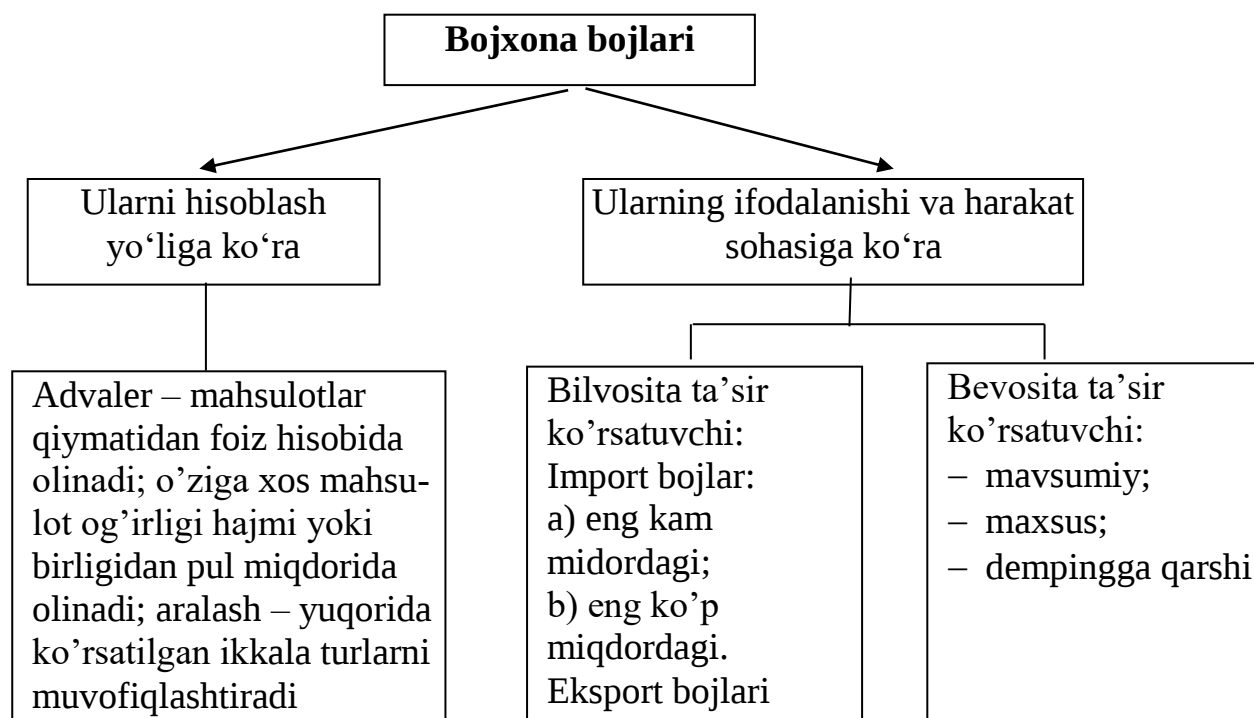
Agar birinchi yo'nalish O'zbekistonni kam xarajatlar sarflab, keng ko'lamda xomashyo, tayyor mahsulotlar, texnologiyalar, fan-texnika axborotlari bozoriga kirib borishini ta'minlasa, unga qudratli transport tarmoqlari va aloqa vositalaridan foydalanish imkoniyatini yaratsa, ikkinchi yo'nalish respublika iqtisodiyotini keng ravishda jahon hamjamiyatiga birlashuvining iqtisodiy va tashkiliy-huquqiy asoslarini yaratish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishdagi soliq solish masalalarini tartibga soladi, bu masalalar bo'yicha me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqadi va ularning saqlanishi ustidan nazoratni amalga oshiradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tashqi iqtisodiy aloqalarning asosiy

ishtirokchilari mulkchilikning turli ko‘rinishlaridagi korxona va tashkilotlar bo‘lib oladi. Shu jumladan, qo‘shma korxonalar ham tashqi iqtisodiy aloqa qatnashchisi bo‘lib, ular O‘zbekiston Respublikasining “Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida”gi qonuniga muvofiq xorijiy sheriklar bilan eksport-import, sarmoyaviy va boshqa bitimlarni tuzishga ma‘lum huquqlarga egadir. Tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug‘ullanishga ruxsati bo‘lgan korxona va tashkilotlarga ma‘lum banklarda o‘z valuta hisoblari bo‘lishga va bu mablag‘lardan foydalanishga ruxsat berilgan.

Bojxona boji mamlakatga olib kelinayotgan yoki mamlakatdan olib chiqilayotgan mahsulotlarga solinadigan majburiy soliqdir. Xalqaro amaliyotda bojxona bojlarining turli xillari qo‘llaniladi va ularni hisoblash yo‘llari ifodalanishi hamda harakat sohasiga ko‘ra 1-rasmida keltirilgan chizma bo‘yicha guruhlash mumkin.

1-rasm. Bojxona bojlari

Boj olinadigan mahsulotlar, boj olinmaydigan mahsulotlar, olib kelish va olib ketish taqiqlangan mahsulotlar, shuningdek, bojxona bojlari stavkasi, ya'ni ularning tartibga solingan ro'yxati bojxona tariflari deb ataladi. Bojxona tariflari qandaydir belgilashga ko'ra taqsimlangan mahsulotlar ro'yxatini o'z ichiga olgan mahsulot sarxillovchilari (klassifikatorlari) asosida qurilgan. Bunday belgilarga ishlab chiqarish, tabiiy farqlar (hayvonot va o'simlik dunyosi) qayta ishlash darajasi

(xomashyo, yarimtayyor mahsulotlar, tayyor buyumlar)ni misol qilib keltirish mumkin.

Bojxona tariflari, asosan, milliy darajada qo'llaniladi va bunda qator vazifalarni bajaradi:

- fiskal, ya'ni davlat budjeti daromadlarini to'ldirish manbayi bo'lib xizmat qiladi;

- proteksionistik, ya'ni milliy ishlab chiqaruvchilarni xorijiy davlat raqobatidan himoya qiladi;

- boshqaruv, ya'ni iqtisodiy tuzilishni qayta qurishni boshqarish vositasi hisoblanadi va ular yordamida mamlakat iqtisodiyotidagi ilg'or siljishlar rag'batlantiriladi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tishning hozirgi bosqichida tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarish tizimining asosiy vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

- respublika milliy manfaatlariga javob beruvchi va uning jahon hamjamiyatidagi o'rnini ta'minlovchi tashqi iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish;

- tashqi iqtisodiy faoliyatni tashkil etishning qonuniy asoslarini o'rnatish;

- mulkchilik ko'rinishining turli shakllaridan qat'i nazar, tashqi iqtisodiy faoliyatning barcha ishtirokchilari uchun eng yuqori samaradorlikni ta'minlash, ularning faoliyati va manfaatlarini himoya qilish;

- milliy iqtisodiyotni muvaffaqiyatli isloh etish uchun tashqi iqtisodiy omildan to'liq foydalanish.

- Prezident, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini aniqlaydi, uning huquqiy asosini ishlab chiqadi va xalqaro iqtisodiy munosabatlarning barcha ishtirokchilari harakatiga umumiy rahbarlikni va ular ustidan nazoratni amalga oshiradi;

- Tashqi iqtisodiy aloqa vazirligi – yagona tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishni, xalqaro aloqalarning barcha ishtirokchilari, ya'ni davlat, shirkat, paychilik, jamoat, xususiy tashkilotlar faoliyatini nazorat qilishni ta'minlaydi;

- tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishning davlat usullarini ishlab chiqadi va qo'llaydi (bojxona tariflari, eksport kvotalari, tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'illanishga ruxsat va hokazo);

- vazirlikka taqdim etilgan ruxsatga mos keluvchi mahsulotlar bo'yicha eksport-import operatsiyalarini o'tkazadi;

– tashqi iqtisodiy faoliyat sub'yektlari tomonidan tuziladigan tashqi iqtisodiy shartnoma va kelishuvlarni tekshirishni amalga oshiradi.

“Innovatsiya”, “O‘zagroimpeks”, “Interservis”, “O‘ztashqitrans”, “O‘zekspomarkaz” – Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi tizimidagi yirik xo‘jalik hisobidagi tashqi savdo va iqtisodiy tashkilotlar hisoblanadi. Ular shu tashkilotlar uchun belgilangan mahsulot va xizmat turlari bo‘yicha tijorat-xo‘jalik faoliyatini amalga oshiradi.

Xalqaro savdodagi sodir bo‘layotgan jarayonlarni tahlil qilar ekanmiz, erkinlashtirish uning eng asosiy yo‘nalishi ekanligini ta’kidlab o‘tish lozim. Boj to‘lovlarida sezilarli kamaytirishlar yuz berdi, ko‘pgina cheklashlar, kvotalar va boshqa to‘siqlar yo‘q qilindi. Biroq bir qator muammolar mavjud. Ularning eng asosiysi proteksionistik harakatlarning ko‘p narsalarda bir-biriga zid bo‘lgan iqtisodiy guruhlar, mamlakatlarning savdo-iqtisodiy bloklari miqyosida rivoj topishidir. Bunday muammolarning oldini olish uchun Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishda huquqiy asoslarini takomillashtirishni o‘rganish asosiy yo‘ldir.

*С. Қаюмов, Ж. Каримов, М. Шантаков,
Илмий раҳбар: А. Умиров, Б. Шермуҳаммедов,
Тошкент молия институти*

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТАРАҚҚИЁТИДА ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ РОЛИ

Миллий иқтисодиётни жадал ривожлантириш ва ишлаб чиқаришда инновацияларни жорий қилиш ҳамда мамлакатимиз иқтисодиётида макроиқтисодий барқарорлик ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлашда инвестициялар, шу жумладан, хорижий инвестициялар беқиёс ўрин тутди. Инвестицияларга бўлган эътиборнинг кучайиши бугунги кунга келиб, мамлакатимиздаги инвестицион фаолиятнинг ривожлантирилишига олиб келди.

Бу борада эришилган аниқ ютуқ ва муваффақиятларнинг кенг ва атрофлича таҳлили, шу асосдаги муҳим амалий хулосалар, келгусида эътибор қаратишимиз лозим бўлган энг долзарб масалалар орасида мамлакатимиз тараққиётининг устувор йўналишлари ва ривожланиш дастурларини белгилашда, албатта, асосий эътибор хорижий инвестицияларга қаратилаётганлигини таъкидлаш керак. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев таъкидлаганидек: